

Zielona Góra, 17.05.2019

Recenzja
rozprawy doktorskiej mgr Haliny Zwiercan
pt. *Psychomotoryka w rozwijaniu muzycznych zdolności dziecka przedszkolnego*

napisanej pod kierunkiem naukowym
prof. DSW, dr hab. Joanny Kruk-Lasockiej

Podjęta przez mgr Halinę Zwiercan problematyka badawcza jest bardzo istotna dla edukacji, gdyż pozwala spojrzeć na psychomotorykę i kształcenie muzyczne (grę na instrumencie) jako doskonale narzędzie poznania oraz rozwoju dziecka. Podkreślić należy, że obszar ten jest niewystarczająco eksponowany i eksplorowany w badaniach pedagogicznych. Praca przygotowana pod opieką merytoryczną znakomitego naukowca prof. DSW dr hab. Joannę Kruk-Lasocką stanowi interesujące studium teoretyczno-empiryczne z zakresu pedagogiki przedszkolnej.

Doktorantka już we wstępie pisze, że jako nauczyciel muzyki dzieci w wieku przedszkolnym, głównie nauki gry na skrzypcach, powinien stać się badaczem otwartym na dziecko. Aby ukazać możliwości rozwojowe dzieci zdecydowała się na połączenie (synergię) psychomotoryki z koncepcją myślenia dywergencyjnego Joy'a Paula Guilforda.

Na strukturę pracy składają się wstęp, cztery rozdziały, bibliografia i aneks. Stanowią spójną, logiczną całość. Nie mając zastrzeżeń do struktury, treści wprowadzenia, terminologii odniosę się do poszczególnych części rozdziałów, w kolejności w jakiej zostały zaprezentowane.

Rozdział pierwszy dotyczy teoretycznych założeń psychomotoryki potraktowanej jako koncepcja rozwoju zdolności muzycznych dzieci w wieku przedszkolnym. Wielowymiarowość psychomotoryki rozpoznawalna jest na gruncie działań pedagogicznych, terapeutycznych i znajduje swoje zastosowanie w profilaktyce i rehabilitacji. Jak zauważa Joanna Kruk-Lasocka w procesie wspomagania rozwoju psychomotorycznego dzieci istotne są: znaczący potencjał rozwojowy dziecka, zdolności, kompetencje, nabyta wiedza. Wcześniej rozpoznane problemy u dziecka pozwalają na podjęcie działań interwencyjnych aby rozwijać jego osobowość. Wnikliwa obserwacja, diagnoza, zastosowanie różnych atrakcyjnych form i metod edukacyjno-terapeutycznych pozwalają na rozpoznanie potrzeb rozwojowych dziecka i jego zainteresowań. Joanna Majewska i Andrzej Majewski uważają, że "sztuka poszerza intelektualne horyzonty, a ruch oznacza kompetencje działania danej osoby. Połączenie twórczości artystycznej z psychomotoryką

ofertą ruchową wspiera rozwój ducha i ciała oraz pomaga w rozwoju dojrzałej, pewnej siebie i twórczej osobowości człowieka" (*Psychomotoryka empowermentu i sztuka. Sztuka w psychomotoryce* [w:] *Z zagadnień terapii artystycznej, logopedycznej i pedagogicznej*, red. L. Katarzyńczuk-Mania, Zielona Góra -Skarbona 2017, s. 288).

Doktorantka podaje, że Psychomotoryka Spotkania „zbliża nauczyciela do pełniejszego zrozumienia dziecka” (s. 10) i umożliwia dokładniejsze zdiagnozowanie dziecka. Takie spotkanie ułatwia nauczycielowi instrumentalnie właściwe dobranie metod pracy, łagodzi małe opóźnienia rozwojowe, nadpobudliwość, niezgrabność manualną itp. Spotkanie ułatwia współpracę z dzieckiem uzdolnionym muzycznie a wspólne muzykowanie pozwala na likwidowanie stanów lękowych, uczy współżycia w grupie, daje radość, uczy dyscypliny, samooceny, wzmacnia wiarę dzieci we własne możliwości i artystyczne wyzwanie.

W podrozdziale 1.2. Autorka, na podstawie fachowo dobranej literatury, charakteryzuje teorię myślenia dywergencyjnego J. P. Guilforda. Opracowanie nie budzi zastrzeżeń. Autorka odnosi się profesjonalnie do istoty myślenia twórczego niezbędnego w kształceniu muzycznym dzieci, np. pamięci, wyobraźni, giętkości myślenia itp.

Bardzo interesująco Doktorantka interpretuje kolejny podrozdział zatytułowany: *Rozumienie zdolności muzycznych i ich rozwój u dziecka przedszkolnego* (s. 23). Prowadzi dyskurs naukowy, powołując się na priorytety i autorytety z zakresu zdolności muzycznych, m. in. Marię Manturzewską, Halinę Kotarską, Agnieszkę Weiner, Jana Wierszytowskiego, Romualdę Ławrowską, Urszulę Bissinger-Ćwierz, Edwina Eliasa Gordona, Wiesławę Aleksandrę Sacher i in. Wysoko oceniam opracowanie tego podrozdziału. Autorka analizuje specyfikę zajęć muzycznych, ich znaczenie dla rozwoju dziecka, śledząc literaturę zagranicznych badaczy. Zabrakło tu jednak więcej informacji na temat metody Suzuki uwzględniającej naukę gry na instrumencie przez dzieci i rozwijanie ich zdolności muzycznych.

Zdaniem Doktorantki, co potwierdzić także muszę, uboga jest literatura dotycząca nauki gry na skrzypcach najmłodszych dzieci.. Tu Autorka podjęła pionierskie badania na polskim gruncie w zakresie wykorzystania własnej koncepcji psychomotoryki w nauce gry na skrzypcach dzieci w okresie przedszkolnym, co może wzbogacić rodzimą dydaktykę instrumentalną.

Kolejny podrozdział, *Rozwój psychoruchowy dziecka sześciolatniego*, zawiera: charakterystykę rozwoju fizycznego i motorycznego, emocjonalnego, społecznego, poznawczego, moralnego. Autorka wyartykułowała istotne zagadnienia powołując się na publikacje Romualdy Ławrowskiej, Marii Kielar-Turskiej, Anny Matczak i in. Rozdział pierwszy zamykają rozważania na temat specjalnych potrzeb edukacyjnych w kontekście trudności emocjonalno-społecznych. Doktorantka zaznacza, że "podczas gry na instrumentach dzieci w wieku przedszkolnym wspiera się stymulację rozwoju motorycznego przez usprawnianie motoryki obu rąk, rozwijanie koordynacji wzrokowo-słuchowej i przestrzennej, a także ćwiczenie poprawnego ułożenia prawej ręki na smyczku i chwytu skrzypiec lewą ręką. Wypracowuje się ponadto nawyki ruchowe i kontrolę napięcia mięśniowego. Nauka gry na skrzypcach wspomaga rozwój intelektualny dzieci, kształtując ich kreatywność

i wyobraźnię" (s. 31). W świetle najnowszych rozporządzeń problematyka jest bardzo ważna i dzieci mogą wykazywać różne uzdolnienia, a nauka gry na skrzypcach może się okazać doskonałym narzędziem terapeutycznym. W tym miejscu zabrakło mi jednak odwołań do prac związanych z profilaktyką i terapią muzyczną dzieci, specyfiką zabaw muzyczno-ruchowych (L. Kataryńczuk-Mania, *Miejsce i znaczenie zabaw muzyczno-ruchowych w edukacji przedszkolnej* [w:] *Pedagogika przedszkolna. Oblicza i poszukiwania*, red. M. Magda-Adamowicz, A. Olczak, Toruń 2014, s. 206-217).

Autorka skupia uwagę na nauce gry na skrzypcach a przecież przewodni temat dotyczy psychomotoryki i rozwoju zdolności muzycznych. Literaturę uzupełniłabym również o prace np. Agnieszki Szymajdy, np. *Od muzykoterapii do "muzycznego lustra"* (2017) *Co kryją w sobie dziecięce improwizacje muzyczne? Pomiedzy interpretacją a doświadczaniem* [w:] *Wybrane obszary aktywności dziecka w badaniach i praktyce pedagogicznej*, red. L. Kataryńczuk-Mania, B. Walak, Gorzów Wielkopolski 2018, s. 205-218; *O muzykoterapii kreatywnej dziecka w wieku przedszkolnym*, [w] *Z zagadnień terapii artystycznej, logopedycznej i pedagogicznej*, red. L. Kataryńczuk-Mania, Zielona Góra-Skarbona 2017; K. Lewandowska, *Muzykoterapia dziecięca*, Gdańsk 2007; P. Nordoff, C. Robbins C., *Terapia muzyką w pracy z dziećmi niepełnosprawnymi*, Kraków 2007).

Należy zauważyć, iż część teoretyczna napisana została w sposób dojrzały, krytyczny i bardzo samodzielny. Doktorantka prowadzi dyskurs z przywoływanymi koncepcjami, podkreśla istotne wątki, polemizuje z autorami przytaczanych teorii. To ważny walor rozprawy.

Rozdział dotyczący metodologicznych badań własnych został opracowany poprawnie bez zastrzeżeń. Celem naukowym pracy badawczej jest „poszerzenie wiedzy o możliwościach rozwijania zdolności muzycznych dziecka w wieku przedszkolnym przez psychomotorykę” (s. 34), a celem utylitarnym „opracowanie autorskiego programu wspomagania rozwoju muzycznego dzieci w wieku przedszkolnym w oparciu o założenia psychomotoryki” (s. 34). Jak podkreśla Autorka specyfika nauczania dzieci gry na skrzypcach i rozwijanie ich zdolności muzycznych jest poważnym wyzwaniem dla nauczyciela, zwłaszcza gdy mogą występować wśród dzieci zaburzenia koncentracji, pamięci, nadaktywności itp.

Problem główny pracy został sformułowany następująco:

„Jak poprzez wykorzystanie założeń psychomotoryki można rozwijać muzyczne zdolności dziecka przedszkolnego, dbając jednocześnie o rozwój całej jego osobowości?” (s. 35). Do problemu głównego sformułowano trzy pytania szczegółowe:

1. Jak poprzez podążanie za dzieckiem w psychomotorycznej zabawie można rozpoznawać jego uzdolnienia muzyczne?
2. Jak gry i zabawy psychomotoryczne pomagają dziecku czynić postępy w jego muzycznych umiejętnościach?

3. Jak poprzez psychomotoryczną aktywność dziecka można rozwijać jego kompetencje emocjonalne, społeczne i kreatywność? (s. 35).

Wśród metod w pracy badawczej wykorzystano: badania w działaniu i metodę indywidualnych przypadków a wykorzystane techniki to: obserwacja uczestnicząca, analiza dokumentów (m. in. rysunki dzieci), wybrane inwentarze psychomotoryczne pomocne w ewaluacji postępu rozwoju emocjonalno-społecznego. Autorka skorzystała z Inwentarza Kompetencji Emocjonalno-Społecznych IKES, który został opracowany przez Joannę Kruk-Lasocką i Annę Szymajdę w celu oceny poziomu funkcjonowania emocjonalno-społecznego pięcio-siedmioletnich dzieci uczęszczających do przedszkola. Wyniki badań analizowane były jakościowo, skorzystano z karty obserwacyjnej charakteryzującej rozwój i działanie każdego dziecka, obserwacji zachowania dzieci podczas zajęć indywidualnych, zespołowych oraz na imprezach przedszkolnych, wywiadów z nauczycielkami grup i innymi pracownikami placówki, rozmów z rodzicami dzieci, analizy dokumentacji przedszkolnej (s. 37). Teren, organizację badań a także szczegółowy plan pracy badawczej (scenariusze zajęć autorskich) przedstawiono bardzo precyzyjnie i czytelnie, co świadczy o dobrym przygotowaniu i warsztacie Doktorantki w zakresie metodologii badań prac naukowych. W zakończeniu Doktorantka przedstawiła wnioski, bardzo trafne dla praktyki przedszkolnej, które mogą stać się inspiracją do dalszych poszukiwań badawczych.

Bardzo dobrze oceniam wielość zebranych danych i narrację ich analizy oraz interpretowanie w sposób dokładny i precyzyjny wyników.

Pracę kończą: dobrana prawidłowo bibliografia, wykorzystana zgodnie z problematyką (zauważono jednak braki niektórych nazwisk zawartych w tekście rozprawy; np. nieprawidłowe nazwisko autorki Marii Kwiatowskiej- jest Kwiatkowska, poz. 23) i aneks.

Zasadniczo strona formalna pracy nie budzi zastrzeżeń. Autorka opanowała podstawy warsztatu pisarstwa naukowego. Należy podkreślić, że Doktorantka uwzględniła wielorakie refleksje i dezyderaty o charakterze ewaluacyjnym i projektującym.

Recenzowana praca, poza wartościami teoretycznymi, ma duże wartości użyteczne, dzięki czemu może stanowić cenną pomoc dla młodych adeptów bynajmniej w fazie konceptualizacji badań dydaktycznych w przestrzeniach edukacji i terapii dzieci.

Nie mam wątpliwości, że rozprawa teoretyczno-empiryczna o takiej tematyce jest ważną, oryginalną i rzadko podejmowaną w pedagogice. W obecnej dobie edukacji praca wnosi niewątpliwie wartościowe propozycje służące dobrej jakości wychowania przedszkolnego. Autorka prezentuje w pracy nieszablonowe rozwiązanie istotnego problemu naukowego, wykazuje się także ogólną wiedzą teoretyczną z zakresu nauk pedagogicznych, jak również umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Rozprawa wzbogaca dorobek polskiej pedagogiki wychowania przedszkolnego i pedagogiki specjalnej. Warto zatem po uzupelnieniu literatury specjalistycznej opublikowac prace, ktora moze wypelnic lukę w pedagogice i dydaktyce instrumentalnej dziecka.

Walory pracy mgr Haliny Zwiercan uprawniają mnie do postawienia wniosku, iż spełnia ona wymogi stawiane rozprawom doktorskim i zgodnie z art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym może stanowić podstawę ubiegania się o nadanie Autorce tytułu doktora pedagogiki. Stawiam wniosek o dopuszczenie Doktorantki do końcowych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Andrzej Kępczyński-Moś